ספרים נוספים · הבית היהודי

האושר שבנשואין - לגבר

האושר שבנשואין - לגבר

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/האושר-שבנשואין-לגבר/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה - תכלית הנשואין 4
פתח דבר 5
פרק ראשון - ושמח את אשתו 8
פרק שני - אהבה וכבוד 20
פרק שלישי - נושא בעול עם חברו 24

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 **- אסור בשימוש מסחרי**
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) **ל הרב אפרים עובד שליט"א**
הרב אפרים עובד שליט"א - 6777145-03
עם הנהגות והערות מעשיות - מן השנה הראשונה ועד זקנה ושיבה

הקדמה - תכלית הנשואין

ביבמות (דף סג.) אמר רבי אלעזר: כל אדם שאין לו אשה אינו אדם, שנאמר: "זכר ונקבה בראם... ויקרא את שמם אדם" (בראשית ה' ב') וצריך עיון מדוע לפני הנשואין אינו אדם. ושמא הכונה שאינו משלם שיש לו רק חצי נשמה והאשה משלימתו, וכמו שנאמר בספרים הקדושים, אמנם משמע דתלוי בשם אדם, וכמו שכתוב: "ויקרא את שמם אדם", ועוד דקאי גם על האשה, וכמו שנאמר: "ויקרא את שמם אדם" מדלא כתיב 'ויקרא את שמו אדם', והאשה לכאורה לא נקראת אדם. עין בפרוש רבנו בחיי על התורה. והנה שם אדם לכאורה הוי משום שהוא בא מן האדמה, אבל האשה לא באה מן האדמה אלא מן הצלע, ואם כן למה נקראת אדם, ועוד כתב רבנו בחיי שם שאין האדם נקרא אדם אלא בסבת הנפש והשכל, שאלמלא הם נמשל כבהמות נדמה, דעקר האדם זה הנשמה (הנפש והשכל), אבל הגוף אינו נחשב לכלום, אלא רק כלי להם, ושם האדם נקרא על מהותו שזה עקרו דהיינו הנשמה.

ובארו הראשונים דשם אדם הוי מלשון "אדמה לעליון", דהיינו תכלית בריאת האדם לעלות מהגוף והחמריות ולהדמות לעליון. ובמה אדם נדמה לעליון, כבר פרשו לנו חז"ל "ולדבקה בו" במדותיו, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים, שהרי השם יתברך ברא העולם הזה והעולם הבא כדי להיטיב לנו, שהרי אינו צריך אותנו.

ועין בספר "דרך ה'" להרמח"ל חלק א' פרק שני דכדי להדבק בהשם יתברך לעתיד לבא, צריך להדבק במדותיו בזה העולם, וכמו שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלקיכם (במדותיו) חיים כלכם היום" ליום שכלו ארך. ונמצא לפי זה דמהות האדם להדמות לעליון במדותיו, ועקר הדבקות במדותיו של רחום וחנון וגומל חסדים זה לאחר הנשואין שיש לו אשה שצריך להיטיב לה יום יום, כל זמן שנמצא עמה, מה שאין כן לפני הנשואין שבדרך כלל אינו נותן אלא נוטל, ואף שנותן הוי נתינה זמנית ולא תדירית יום יום.

והנה השם יתברך ברא את האשה שהיא בטבעה צריכה לקבל מבעלה כל הזמן, וכמו שכתוב בקדושין (דף מא.) דאמר ריש לקיש: "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו", ופרש

רש''י משל הוא שהנשים אומרות על הבעל כל דהוא טוב לשבת עם שני גופים משבת אלמנה. ולכן האשה מוכנה להתקדש אף בשוה פרוטה, ואפלו למכה שחין, כי היא צריכה לקבל חמימות מבעלה.

ועין בספר מכתב מאליהו חלק א' בקונטרס החסד, דמטרת בריאת האדם שיהא נותן ולא נוטל, ועין שם בפרק ו' שזו תכלית הנשואין, ליתן זה לזה ועל ידי זה אוהבים זה את זה. וכן לפרות ולרבות ולהעניק וליתן לילדיו, ולכן צריך להרבות בילדים (עין שם).

''טוב לגבר כי ישא על בנעוריו'' (איכה ג' כ''ז), ופרשו במדרש רבה (ג' ט'), דזה עול אשה, והיינו שהוא עול כיון שצריך להיטיב לאשתו ולכבדה ולהעניק לה ולותר לה על ידי שבירת מדות. וכמו שיבאר להלן בסיעתא דשמיא. אבל זה עול טוב כמו שכתוב ''טוב לגבר'', שעל ידי זה זוכה להיות אדם שדומה לעליון, וזוכה לעולם שכלו ארך.

ולכן צריך לישא העול בנעוריו ולא אחר זמן רב, כדי שיתרגל בזה מנעוריו. וכתוב ''טוב לגבר'' ולא טוב לאיש, כי בזה צריך להיות גבר איזהו גבור הכובש את יצרו (אבות ד' א'), שאם לא יכבש את יצרו לא יוכל לעמד בעול זה, כי יחשב רק על עצמו, ולא על אשתו. בסוטה (דף יז.) דרש רבי עקיבא: ''איש ואשה זכו שכינה ביניהן, לא זכו אש אוכלתן'', ופרש רש''י שכינה ביניהם שהרי חלק את שמו ושכנו ביניהן, יו''ד באיש וה''י באשה, לא זכו אש אוכלתן, שהקדוש ברוך הוא מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש.

ויש לעין מה הכונה ''זכו'' ובמה תלויה זכות זו. ולפי מה שכתוב לעיל יש לפרש ''זכו'' מלשון כי זך וישר הוא, דהיינו זכוך המדות. שאם האיש והאשה זככו עצמן וכל אחד חושב להיטיב לשני ולותר מנוחיותו למען השני הם דומים לשכינה שנדבקים במדותיו ולכן שכינה ביניהם. אבל אם לא זכו אלא כל אחד חושב רק על עצמו אינם דומים לשכינה והשכינה מסתלקת מביניהן ונשאר ביניהן אש המחלקת, רחמנא ליצלן.

פתח דבר

יש חתנים רבים שמתארים את חיי הנשואין כאושר מתוק מתוך פנוק ועדון על ידי בת זוגתו, ושבמעט כסף קונה שפחה לשמשו. אמנם, אחר הנשואין הוא רואה שזה אינו כן כל חלומותיו נמוגו, אדרבה, יש עליו טענות על אשר אינו מכבד את אשתו ואינו אוהבה, והיא אינה רוצה להכין לו ולפנקו כאשר חשב, ואז יש מריבות ויאוש ומשבר. וזאת משום שסובר שאין צריך להשקיע בנשואין אלא רק לקבל ולא ליתן.

ולפי האמור בהקדמה לעיל אינו יודע מה הן נשואין, אדרבה, מטרת הנשואין להפך להדמות לעליון ולהעניק ליתן לאשה ככל היותר מתוך ותור ואהבה, בין בשבחים ובין

בתשומת לב, בין בדבורים ומתנות וטיולים וכדומה, כמו שיבאר להלן, שמטרתן להעניק לאשה חום ולהכריז לה שהוא אוהבה כגופו, ורק אז היא מוכנה בלב וברצון גמור להעניק לו כפלים ולפנקו.

היו חתנים שחשבו, אני לא צריך להדרכה זו יש לי מדות טובות ואני לומד מוסר ואצליח בנשואין, או כיון שאני מצליח מחברי, ודאי שאצליח גם עם אשתי, אמנם אחר הנשואין נכשלו ונפלו לבירא עמיקתא עם מריבות ועגמת נפש עד גרושין ר"ל. וזאת כיון שאין להם נסיון ואינם יודעים מה היא מטרת הנשואין, ואיך אפשר להצליח בהן. ואין החברות והקשר עם אשתו דומים לקשר עם חברים, שזה מהלך ומערכה שונים לגמרי, ובלי ללמד זאת הוא יכשל. והגם שיש דברים שבמשך השנים לומדים מן הנסיון, אחר שנכשל בהן, שהרי אין חכם כבעל הנסיון, ואין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם (גיטין מג.)

אמנם כיון שיש לנו תורה וחכמיה שכבר יודעים מה היא הדרך שצריך לילך בה בחיי הנשואין, הם יכולים ליעץ לנו מתחלה איך נלך, כדי שלא נכשל, ואם נשמע להם נגיע לתכלית הנשואין במהרה, וללא טעיות, מריבות ועגמת נפש.

וכמו שכתב הרמח"ל במסלת ישרים פרק ג', שיצר הרע מטעה את האדם עד שרואה הרע כאלו הוא ממש טוב, והטוב כאלו הוא רע, ומתוך כך מתחזקים ומחזיקים במעשיהם הרעים, וכל זה מפני היותם תחת החשך וכבושים המה תחת ממשלת יצרם. אך אותם שכבר יצאו מן המאסר הזה הם רואים האמת לאמתו ויכולים לייעץ שאר בני אדם עליו. הא למה זה דומה, לגן המבוכה, הוא הגן הנטוע לצחוק הידוע אצל השרים, שהנטיעות עשויות כתלים כתלים וביניהם שבילים רבים נבוכים ומערבים כלם דומים זה לזה, והתכלית בם הוא להגיע אל אכסדרה אחת שבאמצעם, ואמנם השבילים האלה מהם ישרים ומגיעים באמת אל האכסדרה, ומהם משגים את האדם ומרחיקים אותו ממנה. ואמנם ההולך בין השבילים הוא לא יוכל לראות ולדעת כלל אם הוא בשביל האמתי או בכוזב, כי כלם שוים ואין הפרש ביניהם לעין הרואה אותם, אם לא שידע הדרך בבקיאות וטביעות עין שכבר נכנס בם והגיע אל התכלית שהוא האכסדרה. והנה העומד כבר על האכסדרה הוא רואה כל הדרכים לפניו ומבחין בין האמתיים והכוזבים, והוא יכול להזהיר את ההולכים בם לומר זו הדרך לכו בו. והנה מי שירצה להאמין לו יגיע למקום המיעד, ומי שלא ירצה להאמין וירצה ללכת אחר עיניו, ודאי שישאר אובד ולא יגיע אליו.

כן הדבר הזה מי שעדין לא משל ביצרו ואין לו נסיון וידע מה הן חיי נשואין, הוא בתוך השבילים ולא יוכל להבתין ביניהם. אך המושלים ביצרם שכבר הגיעו אל האכסדרה וכבר יצאו מן השבילים וראו כל הדרכים לעיניהם בברור, הם יכולים ליעץ למי שירצה לשמע, ואליהם צריכים אנו להאמין מה היא הדרך ומה הן התנאים כדי להגיע לשלום בבית, ולהגיע לתכלית הנשואין אדמה לעליון.

ולכן צריך החתן להכין לו הדרך הנכונה בה ילך בטח, להשרות שכינה בביתו, בית שתשרה בו גילה, רנה, דיצה וחדוה, אהבה, אחוה, שלום וריעות. וצריך ללמד היטב את תפקידו בבנין הבית, להכיר את טבעה של האשה, ומה הן צפיותיה, ולדעת מה הן חובותיו כלפי אשתו. וכן צריך לידע את הקשיים העלולים להתעורר, כדי ל"סור מרע" שלא יתעוררו קשיים, ואם התעוררו "ועשה טוב" לסלק אותם מיד בדרך נכונה:

בדורנו זה אנו רואים קשיים גדולים יותר בשלום בית, מריבות וגרושין רבים ר"ל, שלא היו כן בדורות עברו. וזאת מכמה סבות:

א. אין מספיק הדרכה בנושא זה לחתן וכלה לפני נשואיהן, מה שאין כן בדורות עברו שקבלו הדרכה זאת מן ההורים והמלמדים.

ב. בזמן הזה מתרגלים נערים ונערות לפנוקים ואנכיות, כיון שיש כל טוב וחיים קלים, ולכן קשה לותר בנשואין לבן הזוג או לבת הזוג, וכשיש קשיים של פרנסה או מריבה או הרגשת קפוח מהצד השני אינו יכול לסבל ולותר על כבודו. וכן יש קצר רוח ואין סבלנות להמתין ולהתיעץ ולשאל ולהשתפר, ומגיעים למסקנות במהירות. ולכן בדורינו זה צריך להרבות בהדרכה, גם לפני הנשואין לחתנים וכלות, וגם לנשואים כבר איך להתמודד ולהצליח בנשואין. ולכן קונטרס זה מתאים גם לפני הנשואין וגם לאחר הנשואין אף לנשואים שנים רבות, וכמו שיבאר בהמשך.

אמנם התועלת מקונטרס זה אינה באה על ידי קריאה בו פעם אחת, אלא על ידי שנון כמה פעמים. ועוד על ידי עבודה עצמית להתבונן מה זה נוגע לי, היכן צריך שפור, שנוי מדות ותכונות על ידי מוסר יום יומי, והתיעצות עם חכמים איך להתנהג בכל שלב ושלב בחיי הנשואין.

השתדלתי לקצר בקונטרס זה ולהתיחס להנהגה למעשה כלפי אשתו (גם כשהיא נדה), שאין תכלית חבור זה פלפול ודרשות, אלא הנהגה למעשה.

קונטרס זה הוא תמצית מהשיחות שמסרתי בעזרת השם יתברך לפני חתנים ואברכים, וכן נעזרתי בקונטרס "וידעת כי שלום אהלך", של הרב רבי חיים פרידלנדר זצ"ל. וזכיתי לדלות מעט מתורתו שלמדתי ממנו.

תודתי נתונה לרה"ג רבי שמחה כהן שליט"א והרה"ג נחום דיאמנט שליט"א שעברו על קונטרס זה, והוסיפו את דבריהם הנפלאים. ועודדו אותי להדפיס ולהפיצו, כדי לזכות בו את הרבים.

ובסיום אשא תפלה לחונן לאדם דעת: יהי רצון שיהא קונטרס זה לתועלת ולזכות הרבים, שיהא שלום בביתנו ותשרה שכינה בינינו, ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם. המחבר:

פרק ראשון - ושמח את אשתו

א. החזון איש במכתבו האיר לנו הדרך לבנין הבית; "נקי (יהיה לביתו שנה אחת) ושמח את אשתו אשר לקח", חובה. כיצד משמחה? טבע שלה להתענג על חנה בעיניו, ואליו עיניה נשואות. עליו להשתדל להראות אהבה וקרוב ברבוי שיחה ורצוי, (ומה שאמרו "אל תרבה" וכו' באינו צריך לרצוי מדבר, ולא בשנה ראשונה שצריך להשתדלות התאחדות, שזה כונת היצירה "והיו לבשר אחד", ואמרו שכינה וכו'). לפעמים התיחסות בכבוד וחרדת דרך ארץ מראה חסרון קרוב, וצריך להתיחס ביחוס יותר קרוב, אשר יחוס מכבד לא ימצא לו מקום, ובדיחות וקלות יותר אהוב מכבד ראש וחרדת הכבוד. וצריך להתאמץ להתנהג באפן יותר מקרב וביחוס יד ימין לשמאל, שאינו דבר חוצי אלא עצמי. אין לדבר בלשון נוכחות, אלא בלשון נוכחי. להודיע ביציאה לאן הולך, ובשובו מה עשה, וכיוצא בזה בדברים קטנים. ובדברי חזוק לשמח לב. וצריך לבקש רחמים, כמו שאמרו: "בכל דרכיך וכו' והוא יישר וכו'".

ואף על גב שבמבתב זה נותן הוראות לאברך בשנתו הראשונה לנשואיו, זה שיך גם לכל משך החיים, ובפרט כשלא נהג כן בשנה הראשונה, הנה כעת צריך להתחיל שנה ראשונה מחדש, כדי להתוות את הקשר הנכון ואדני האהבה למשך כל חיי הנשואין.

ושמח את אשתו וכו', החנוך במצוה תקפ"ב כתב משרשי המצוה כי האל ברוך הוא עלה במחשבה לפניו לבראת העולם וחפצו שיתישב בבריות טובות הנולדות מזכר ונקבה שיזדוגו בהכשר, כי הזנות תועבה היא לפניו, על כן גזר עלינו העם אשר בחר להיות נקרא על שמו, שנשב עם האשה המיחדת לנו להקים זרע שנה שלמה, מעת שנשא אותה, כדי להרגיל הטבע עמה ולהדביק הרצון אצלה ולהכניס ציורה וכל פעלה בלב, עד שיבא אצל הטבע כל מעשה אשה אחרת וכל ענינה דרך זרות, כי כל טבע ברב יבקש ויאהב מה שרגיל בו, ומתוך כך ירחיק האדם דרכו מאשה זרה ויפנה אל האשה הראויה לו מחשבתו, ויכשרו הילדים שתלד לו ויהיה העולם מעלה חן לפני בוראו וכו'.

והנה כל זה חובה, וכמו שכתב החזון איש, ובלא זה לא ירגיל הטבע עמה וכו', וזה היסוד לכל חיי הנשואין ותולדותיו. וכל שכן שצריך ליזהר ולסור מהרע שלא יסתכל על נשים אחרות ויחפש יפי חוץ לביתו. אדרבה, השם יתברך הטביע בבריאה חן אשה על בעלה, כמו שכתוב בסוטה (דף מז.) עין שם בפרוש רש"י. וצריך להרגיש שאשתו בעלת חן בעיניו מכלם, וזו היפה בנשים. ואף שכתוב "שקר החן והבל היפי אשה יראת ה' היא תתהלל" (משלי ל"א), הכונה שאין החן והיפי עקר אלא יראת ה', אבל אין זה מבטל, אדרבה, צריך לבקש מאשתו שתתקשט לפניו, כדי שתמצא חן בעיניו.

וכמו שכתוב בתענית (דף כג:) שאשתו של אבא חלקיה יצאה לפניו מקשטת בתכשיטין, ואמר להם, כדי שלא אתן עיני באשה אחרת. וכן תקן עזרא שיהיו רוכלין מחזירין בעירות להביא בשמים ותכשיטין לנשים להתקשט בהן לפני בעליהן, כמו שכתוב בבבא קמא (דף פ"ב.) ואף כשהיא נדה התירו לה להתקשט לפני בעלה, כדי שלא תתגנה עליו, וכמו שכתוב בשבת (דף סד:) ובשו"ע יו"ד סימן קצ"ה ס"ט. וכן מותר לו להסתכל בפניה אף שנהנה בראיתה, ובתנאי שלא יהרהר בה. וכל שכן שמותר להסתכל בבגדים צבעוניים שעליה, עין בשו"ע שם סעיף ז' וברמב"ם פרק כ"א מהלכות אסורי ביאה הלכה ד'.

וכן יש ליזהר משחוק וקלות ראש עם נשים, כמו שכתוב באבות פרק ג' משנה י"ג: "שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה", ואפלו עם קרובותיה, כגון: אחיותיה וחמותו וכדומה. וכל שכן שכנות, (וממילא גם אשתו תזהר בזה, ואין צריך להעיר לה על זה, אלא היא תלמד ממנו להזהר בזה). וכן כשבאים לבקור חברים או קרובים, יש להקפיד שהבעלים ישבו בחדר אחד והנשים בחדר אחר, כדי שלא יתנו עיניהם במה שאינו שלהן. ובכל ענינים אלו ודומיהן, כגון: טיולים ובקורים ומסבות וכדומה, צריך שימת לב והתיעצות איך לעשות. וכל זה כדי שכל מעשה אשה אחרת וענינה יהא דרך זרות. וירחיק דרכו מאשה זרה ויכניס ציורה ופעלה של אשתו בלבו, ועל ידי זה תגדל אהבתו אליה. וכמו שכתב החנוך. ולכן יש להזהר בשנה ראשונה למעט בבקורים של זוגות, כגון חברים וכדומה, ובן להמנע מלהתארח בשבת אצל זוג אחר, כיון שעדין לא נכנס ציורה ופעלה של אשתו בלבו. וכל שכן שיש להזהר שלא לילך לטיולים עם זוגות, ובכל הדומה לזה, ישמע חכם ויוסף לקח.

וצריך לשבח אשתו בין על יפיה ובין על בגדיה ותכשיטיה ואפוריה וכדומה, וכן צריך לשים לב לזה, כדי שיכנס יפיה בלבו. ואם לא ישבחנה על זה היא תמנע מלהתקשט לפניו, שהיא תסבר שאין כדאי לה לטרח אם בעלה לא שם לבו לזה, ויבא חס ושלום להפך, שבבית היא תלך עם בגדיה הפשוטים, ובחוץ תתקשט ותלבש את בגדיה היפים,

כמנהג הנשים שאין רוח התורה נוחה מהן. ועל ידי שישבחנה (ויבקש שתתקשט לפניו) היא תעשה רצונו.

ועוד שצריך להדגיש לה תמיד שהיא יפה בעיניו, והיא מוצאת חן בעיניו, כיון שזו מהות האשה, כמו שכתוב בתענית (דף לא.) שאין האשה אלא ליפי, ואפלו זקנה מתקשטת, עין במועד קטן (דף ט:) ועוד שאם היא תרגיש שאינה יפה מספיק בעיני בעלה, אין לך פגיעה גדולה מזו. ואף כשהיא נדה מתר לשבח אותה על בגדיה היפים, אבל לא ישבח יפי גופה, כדי שלא יבא לידי חבה והרגל דבר, אלא יאמר לה שהיא מוצאת חן בעיניו, ויש להקפיד בכל זה לפחות פעם אחת ביום.

ב. "כיצד משמחה"? - "טבע שלה להתענג על חינה בעיניו, ואליו עיניה נשואות". בתנא דבי אליהו רבה פרק ט', איזו היא אשה כשרה, כל שעושה רצון בעלה. השם יתברך הטביע באשה רצון לסיע לבעלה, כמו שכתוב: "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב', י"ח), וכן הטביע בה תשוקה לבעלה, כמו שכתוב: "ואל אישך תשוקתך" (בראשית ג, ט"ז) יש לאשה רצון לבשל ולאפות ולערך שלחן ולסדר הבית ולכבס ולגהץ וכדומה, ועקר מחשבתה בשביל בעלה, שיהנה וישמח. ובפרט שזה יהיה לו לעזר. וצריך להכיר לה טובה על כל מה שעוזרת לו, עין ביבמות (דף סג.) במה אשה עוזרתו לאדם וכו'.

ובדבר זה צריך לשמחה על ידי ששם לב למעשיה ומעריך אותה ומשבח אותה על כל פעלה ופעלה שהיא עושה. ויש בזה גם משום הכרת הטוב שהיא חובה כלפי כל אדם. ועוד שעל ידי שמשבח אותה נותן לה ספוק ורצון להמשיך ולעזר לו, אבל אם אינו משבח אותה על כך, היא מרגישה שהיא מנצלת ושהיא כשפחה בבית, שהרי לבעל מובן וברור שהיא צריכה לעשות זאת, שהרי אפלו אינו משבחה. ולכן לא מספיק שיכיר לה טובה בלבו, אלא צריך שיאמר לה זאת וישבח אותה בכל פעלה שעושה, אף בדברים קטנים שאינו מיחס להן חשיבות, כיון שלה הן חשובים שהיא עקר הבית.

וכמו שאמר הגר"י מסלנט זצ"ל: לומר לאשה שהמרק שבשלה הוא טעים, הוא כמו שאומרים לראש ישיבה שהתרוץ שלו על הרמב"ם הוא נפלא, כי המרק זהו ה"שעור" שהאשה מכינה עבור בעלה! והאשה מחכה לתשומת לבו על כל יגיעתה בבית, ובפרט שזה בשבילו, ובזה הוא נותן לה עוד כח להמשיך להכין לו:

ושבחים אלו צריך לתן לה כל יום וכמה פעמים, על כל ארוחה, נקיון, סדור הבית, כבוס וגהוץ על כל מה שנהנה ממנה ישבח אותה. וצריך שהדברים יצאו מן הלב בשמחה ובחיוך, שדברי אמת נכרים ובפרט לאשתו. וצריך להדגיש לה שבזכותה הוא גם בריא

וגם לומד ועושה מצות, והוא שמח ומאשר בזכותה, ובפרט בעת שלומד הוא לומד בשמחה בזכותה ומתעלה בלמוד בזכותה.

ואף כשהיא נדה צריך לשבח אותה ואת מעשיה, ואדרבה, צריך להרבות אז בשבחים (המתרים), כיון שהיא מרחקת ממנו ומצטערת, שיש לה כעין הרגשת אשמה שהיא גרמה לטמאה זו, ולכן צריך לעודדה. וכן כתב החיד"א בספר עבודת הקדש במורה באצבע סימן ג' אות ק"ט, שהיא מצטערת מאד על זה ובעי למעבד לה ניחא.

וכן צריך לשבח אותה על מדותיה הטובות וצניעותה ויראת שמים. כמו שנאמר: "אשה יראת ה' היא תתהלל" שזו עקר מהותה ולא החן והיפי, ועל ידי זה נותן לה כח להמשיך במעשיה הטובים, ובפרט יש לשבח אותה על אהבת תורה שיש בה, ושהיא שולחת אותו לשעורי תורה, שהרי מסירות לתורה אינו קל לאשה, ובפרט שהיא מטפלת בילדים, וכן היא רוצה שבעלה ישב עמה, ולכן צריך להכיר לה טובה על זה, וליתן לה את הכח בשבחיו שתתן לו להוסיף בלמוד התורה, וזה בדוק ומנסה. ועוד שעל ידי שבחים אלו יעריך את אשתו ויאהב אותה.

ולא יהא כעמי הארץ שמחפשים בנשותיהם חסרונות ואת זה מבליטים, ובעבור זה מתוכחים ורבים. אלא אדרבה, את חסרונותיה יכסה ויצניע, שהרי למי אין חסרונות, וכי הבעל משלם? (וצריך למצא הזמן והדרך איך לעלות ולתקן חסרונות, לא על ידי תוכחה גלויה, ובפרט לא לפני הנשואין, ולא בשנה ראשונה. והיותר נאות בזה שיהא בדרך רמז, כגון: לומר לאשה שלמד או שמע שעור על זה ויש לו צער שהוא חסר בזה, כגון: מלשון הרע וכדומה, ואני רוצה ללמד עמך הלכות אלו ומוסר על זה, עזרי לי לתקן זאת, וממילא היא תתקן זאת).

וצריך להתבונן במעלותיה ולהכיר לה טובה על זה, ועל ידי זה יאהב אותה ויחיו בשלום.

ובעקר צריך לשבח אותה על תכונותיה הטובות ומדות טובות שיש בה, וחכמה ותבונה שהשם יתברך חנן אותה, שאלו שבחים מהותיים ועקריים, וצריך לשים לב לתכונותיה, כדי לשבח אותה על זה. ועל ידי זה היא מתחברת אליו ומתמסרת אליו, שהיא שמחה ומאשרת על שכל מהותה ופנימיותה מוצאת חן בעיניו, ולא רק פעלותיה ומעשיה החיצונים והגשמיים. ולכן לא ישבח רק את מעשיה ויפיה, אלא גם את תכונותיה הפנימיות צריך לשבח, וזה העקר. ואדם קרוב למי שמשבח אותו.

ביבמות (דף סג.) מספר שאשתו של רבי חיא היתה מצערת אותו, וכשהיה מוצא דבר הראוי לה, היה מניח זאת בסודרו ונותן לה, (עין בבן יהוידע שם שבא לרמז לה על חשיבותה שנותנת לו ללמד תורה, ולכן הניח זאת בסודר המיחד לחכמים). שאלו רב, הרי היא מצערת

אותך. וענה לו, דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא. הרי שצריך להעריכה אף שמצערת אותו, דיש לעין במעלותיה ואותן לשבח. ועין עוד להלן פרק ב' אות א' בענין הכרת הטוב לאשתו.

ג. למדנו מכאן, שצריך ליתן לאשה מתנות, (לא רק בזמנים ידועים, כגון: בחגים וביום נשואין, ויום הלדת וכדומה), אלא כל פעם שמזדמן לו ואפלו מתנה קטנה, דבר הראוי לה, ומה שהיא אוהבת ושמחה בו, כדי שתדע שהוא חושב עליה בכל פעם ואוהב אותה. ועל ידי זה הם נקשרים יחד. ולכן יש להרבות במתנות תדיר, ואפלו בדברים קטנים, כגון ממתק, דבר מאכל, פרחים וכדומה, לפחות פעם אחת בשבוע, ולא יחוס על ממונו, דאדרבה, בזכות זה יתברך ויעשיר. וכמו שכתוב בבבא מציעא (דף נט.) אמר ר' חלבו, לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר: "ולאברם היטיב בעבורה", והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו (כבדו לנשותיכם כדי שתתעשרו).

ומן הראוי מידי פעם לצרף למתנה מכתב המודיע את הערכתו ואהבתו אליה, שהרי זה בעקר מה שהאשה רוצה להרגיש מבעלה, היא אינה צריכה את כיסו אלא את לבו שהוא אוהבה וחושב עליה, ובשבילה המכתב שכתב לה חשוב יותר מן המתנה. וכשהיא נדה יכתב לה רק מה שמותר לומר לה. וכן מתר ליתן מתנה לאשתו נדה (כשאינו נותן בידיה), עין בכרתי ופליתי סימן קצ"ה ס"ק א', אבל לא יתן לה מתנה המיחדת ביניהם להרגל דבר או לקרוב (כגון: בשמים וצבעי אפור וכדומה, אבל תכשיטים ובגדים ופרחים וכדומה מתר). וכשקונה לה בגדים ותכשיטים, רצוי שהבעל ילך עם אשתו, כדי שהיא תבחר מה שמתאים לה, ובזה ימנע עגמת נפש על שקנה לה דבר שלא מתאים.

ואף שלפעמים יחשב שהוא מגזים בשבחים ומתנות אליה, ויש שהאשה מעירה שהוא מגזים בזה, ואומרת לו שאין צרך שיתן לה מתנות וישבח אותה כל כך, הרבה פעמים זה נובע מרצון לקבל עוד, או שהיא מנסה אותו איך יגיב על זה, ועוד שהיא רוצה שיעשה זאת באיכות יותר טובה, שישבח אותה מכל לבו ולא רק ימלמל תודה שגרתית. ועל זה צריך לשים לב שלא יראה שגרתי, אלא מכל הלב. ואף שבתחלה אינו יכול תמיד לשבח מכל הלב, לא ימנע מזה, שעל ידי זה יתרגל לשבח אותה ויבא במשך הזמן לשבח אותה מכל לבו, (דמתוך שלא לשמה יבא לשמה), ובפרט שהאשה רוצה לשמע את השבחים, ועוד שהוא מחיב להכיר לה טובה על כל מה שעושה בשבילו, כדלהלן פרק ב' אות א'.

ד. "עליו להשתדל להראות אהבה וקרוב ברבוי שיחה ורצוי" הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל (בעל מחבר ספרי "קהלות יעקב") כותב אל אברך: "כידוע עקר תקות האשה

בעולמה היא שיהא לה בעל האוהב אותה, וכשהיא רואה שזה אינו, כמעט שקרוב לפקוח נפש מרב צער ויגון על היותה גלמודה כאלמנות חיות". ולכן כותב החזון איש: "עליו להשתדל להראות אהבה וקרוב" שזה כל תקותה וצפיותיה של האשה. לא מספיק שהוא אוהבה בלבו, אלא צריך להשתדל כל פעם ובכל יום ויום להראות אהבה וקרוב, שהרי עושה הרבה בשביל בעלה. וכמו שכתבנו לעיל, שצפיתה שאכן זה יגרם לו לאהב אותה, כמו שהיא אוהבת אותו, וכשהיא רואה שזה אינו לא רק שהיא מאכזבת על שכל עמלה וטרחתה בבית בשביל בעלה היה לריק, אלא שהיא מרגישה בודדת וגלמודה בלי שתוף עם בעלה. וזו מהות האשה, כמו שכתוב בקדושין (דף מא:) "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו", ולכן כמעט שקרוב לפקוח נפש מרב צער ויגון. וכבר שמעתי על כמה מקרים שהגיעו נשים לדכאון נפשי ר"ל, משום שהבעל לא הראה מספיק אהבה וקרוב. "רבוי. שיחה ורצוי", כיון שמהותה של האשה זה דבור. וכמו שכתוב בקדושין (דף מט:) "עשרה קבין שיחה ירדו לעולם, מהן נטלו הנשים תשעה קבין". ונשים דברניות, כמו שכתוב בברכות (דף מח:), שעקר הדבור גורם לאנשים להתחבר, ולכן האשה מרבה לדבר, כדי שיתחברו עמה, ובפרט בדבור עם בעלה, כדי שבעלה יתחבר אליה ויבין אותה. וכיון שזו מהותה לדבר, ובפרט שהיא רגשית וצריכה להביע לאחרים את רגשותיה ועסוקיה ודאגותיה וחויותיה, צריך הבעל להקשיב לה ולהיות סבלן בשמיעתו את דבריה, אף שאינן מעניין אותו וחושש מבזבוז זמן ובטול תורה, שעל ידי זה מקל עליה. וכמו שכתוב ביומא (דף עה.) על הפסוק (משלי י"ב כ"ה) "דאגה בלב איש ישחנה" ישיחנה לאחרים וישיחנה מדעתו, שעל ידי שמספר לאחרים דאגתו יוקל לו. (ואף שיש בדבריה לשון הרע בשעה שהיא מתרתחת על אחרים, מתר לשמע דבריה בלי להאמין ולקבל, כדי להרגיע אותה, ואולי גם להוציא הגנאי מלבה). וכן כשהיא מתפרצת וטוענת נגד הילדים או נגדו, צריך לשמע ולהראות שהדברים כואבים לו ולטכס עצה לשפר זאת. ועדיף לשמע אותה כל פעם ובכל ערב, כדי שיוקל לה, וגם כדי שלא יצטברו לה הרבה טענות נגדו, שאז יהא קשה להרגיעה ולתקן הדבר.

וכן צריך הבעל להראות לה שהוא שתף ברגשותיה, ולהיות אזן קשבת לבעיותיה, ולא להראות לה שדבריה הם לטרח בעבורו, כגון: שהוא מפסיק אותה, או מראה לה פנים חמוצות, או שמסתכל בשעון שמראה לה בזה שדבריה הם לטרח, שאז היא מאכזבת על שלא אכפת לו ממנה, וכן על ידי זה הוא נועל את הדלת לדבורים אלו, והיא תאלץ לשפך שיחה לפני משפחתה או חברותיה במקום שהשתיקה שם יפה. וצריך הבעל ליתן לה לדבר בצורה נינוחה ובלי לחץ, כגון: בזמן שיש כבר שקט בבית, ורצוי לטיל עמה מידי

פעם שעל ידי זה היא נינוחה וקל לה להוציא את מה שמעיק לה. וטוב שהבעל יזום זמן לדבר עמה, ויזמין אותה לדבר עמו או לטיל עמו כדי לדבר, ובזה מראה לה שרוצה בזה ואין לו בזה טרח, אלא הנאה וענג והוא רוצה להתחבר אליה.

נמצא שבדבורים אלה יש הרבה תועלת: א. הם נקשרים יחד שיש להם שתוף ברגשותיהם, שהוא מספר לה והיא מספרת לו על חויותיהם, וזה מרגיל הטבע עמה, כמו שכתב החנוך כדלעיל. (ולא יספר לה דברי גנאי עליו, כגון: שפגעו בו וכדומה). וכן רצוי לשתף אותה בלמודיו, כגון: מסקנת ההלכה, או בנושאים בו עוסק, כדי שתרגיש את למודו וזה מוסיף הרבה אהבת תורה, וכן ספוק במסירותה ללמודיו שהיא שומעת מה שלומד, (וכן למוד בבית עם חברותא מוסיף הרבה באהבת תורה ומסירותה, שהיא חשה ומרגשת את הריתחא דאורייתא, וזה בדוק ומנסה). ב. על ידי זה מקל עליה כדלעיל. ג. על ידי זה הם פותרים בעיות שונות, כגון: הילדים, פרנסה וכו'. ובפרט זה מועיל לקשר שביניהם לחזקו ולאמצו ולתקן החסרון מצדו ומצדה.

וכן על ידי הדבורים הוא יכול להתיעץ עמה על בעיותיו, וכמו שכתוב בבבא מציעא (דף נט:) "איתתך גוצא גחין ותלחוש לה" ופרש רש"י, אשתך קטנה כפף עצמך ושמע דבריה. (עין שם בגמרא שמדבר גבי יעוץ עמה). ובברכות (דף כז:) אף שמנו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא אמר, איזיל ואימליך באינשי ביתי, עין שם שהתיעץ עם אשתו. ועין בבראשית רבה פרק י"ח סימן א', שדרשו מן הכתוב: "ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה" (בראשית ב' כ"ב), שנתן בה בינה יותר מן האיש. והיינו, שהיא מבינה דבר מתוך דבר ומתבוננת בכל דבר לפרטיו הקטנים. וזה מסיע לה בתפקידה בבית בנהול הבית וגדול הילדים וחנוכם. (שרה שמה לב שישמעאל מצחק עם יצחק, ואמרה "גרש את האמה הזאת ואת בנה". וכן רבקה שמה לב שיעקב ראוי לברכות ולא עשו), ולכן טוב להתיעץ עמה שהיא מתבוננת לפרטי הענין, ועין בברכות (דף י:) שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש, והיינו משום שיש לה בינה יותר מן האיש.

ה. אמנם צריך מאד להזהר בדבוריו עמה, שמא יצער אותה על ידי דבור תוקפני או שמוכיח אותה או שמזכיר לה את עברה או את טעותה. וכן כשבא לביתו ורואה שארוחת צהרים או ערב לא מוכנה והוא רעב או שהוא מזדרז, לא יכעס או יעיר לה, דיש ללמד עליה זכות שמא אותו יום היא לא הרגישה טוב ושאר סבות המעכבות. וכן גבי נקיון הבית או שהבית אינו מסדר כמצוי שאין הנשים מספיקות הכל, וכן אם חסר לו חלצה מגהצת וכיוצא בזה. ויש אפנים שאסור כלל להעיר, אלא צריך לעשות זאת בעצמו, כמו בזמן שהיא אינה מרגישה טוב או בערב שבת, עין בשו"ע סימן ר"נ. ואף שלפעמים מתר

להעיר, צריך הרבה שימת לב איך אומר את הדברים ומתי. יש זמנים שלא כדאי כלל להוכיח, ובפרט בזמן לחץ או מתח ביניהם, או בערב שבת וערב יום טוב, הדברים לא מועילים אלא אדרבה מוסיפים מריבה וצער, ולפעמים עדיפה השתיקה.

בבבא מציעא (דף נט.) אמר רב, לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה וכו', שערי דמעות לא ננעלו. נמצא שאונאת אשתו חמור מסתם אונאה, עין שם, ופרש רש"י באונאת אשתו באונאת דברים לצערה, אונאתה קרובה לבא, פרענות אונאתה ממהר לבא. ובבראשית רבה פרשה ע"א סימן א': יעקב על שחרה אפו ברחל שאמרה לו "הבה לי בנים", וענה לה "התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן", אמר לו הקדוש ברוך הוא: כך עונין את המעוקות? חייך שבניך עומדים לפני בנה. וכן לא יערך השואות עם אחרים, כגון: למה אין את עושה כאחותי, או כאמי שזה פוגע בה.

וכן לא יוכיח אותה בפני אחרים, כגון: משפחה. ואדרבה, לפני אחרים צריך להצדיק את אשתו דהיא כגופו, וצריך להגן עליה אף שדעתה אחרת ממנו, ואף שברור לו שהיא טועה, (אלא אם כן היא עומדת לעבר אסור), ורק בביתם יסביר לה את טעותה בעדינות כדלעיל, וזה בונה את הנשואין שהיא רואה שהוא מגן עליה לפני אחרים אף שאינו סבור כמותה.

וכן אם ההורים שלו מדברים נגד אשתו, אסור לו לילך לשם אפלו לבד, שהרי צריך להתאחד עם אשתו ולהיות לצדה. ועוד שאסור לילך למקום שאומרים שם לשון הרע, ועין להלן אות ו' דבור המתחיל: וצריך.

ולכן יתבונן לפני כל משפט שאומר לה, אם כדאי לאמרו או לא. ועדיף לפעמים למעט בדבור, דלא הכמות בדבור פועלת אלא האיכות, שעל ידי שמשבח אותה או משתף אותה בחויות, ובעקר שומע אותה זה גורם שנקשרים. ואדרבה, יקבע זמן ללמד בערב, זמן מסים בכולל ערב, ובשנה ראשונה רצוי שלא ילמד בערב מחוץ לביתו, אלא ילמד בביתו, ורצוי עם חברותא, כדי שיהא בלמוד ברכה ורצף ורצינות. ועוד שעל ידי זה אשתו תשמע ריתחא דאורייתא ותגבר בה אהבת התורה בראותה מקרוב את למוד בעלה (ולא רק מידיעה). ואם אינו יכול ללמד על ידי חברותא ילמד לבד בקול רם, כי הקול מעורר הכונה והערנות ללמוד, וגם תגבר באשתו אהבת התורה כדלעיל, ויהא זמן זה "קדש לה'" בלי הפרעות. ועל ידי זה יזכה בכתר תורה שלומד בלילות, כמו שכתוב בשלחן ערוך יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"ג. וכן יש ברכה בביתו ואין שולטים בביתו מזיקים ופרענות,

עין בסנהדרין (דף צב.) ובשלחן ערוך שם סעיף כ"ד. אמנם לא יזניח את אשתו משום שעוריו ולמודיו בערב, אלא יקדיש כל ערב זמן לדבר עם אשתו ולאכל עמה כדלעיל.
וכן רצוי ללמד עם אשתו בכל יום הלכות (נדה, שבת, לשון הרע וכדומה), ולא יהא עקר למודם רק בהלכות, אלא בלמוד שמביא לפתוח שיחה ולקשר נפשי, כגון: למוד מוסר והשקפות בספר כארחות צדיקים וחובת הלבבות וכדומה. וכן בשבת ילמד עמה בכל סעדה.
יש להזהר, בשנה ראשונה בפרט, לא להעיר לאשתו הערות, דכל שמעיר לה זה גורם ביניהם נתק, שהיא מרגישה שנעשה לה רב, ועוד שהוא עדין לא משלם ומעיר לה. ורק אחר שהם יתאחדו כראוי אחר שנה ראשונה, כדלעיל, ההערות יעשו רשם ויוסיפו איחוד ביניהם אם יעיר לה כראוי וכדלעיל, כגון: ראוי או כדאי לעשות כך. ולא יאמר לה בלשון תוקפנית למה עשית כך, ויכול לומר לה אנחנו נעשה כך! שהוא כולל אותו עמה. ואדרבה, היא תרצה שבעלה יעיר לה, כיון שהם מאחדים והיא רוצה לעשות רצונו, אבל לפני כן הוא רק מצער אותה בהערותיו. ואם הדבר נראה לו חמור יתיעץ עם רב אם להעיר לה וכיצד להעיר לה. ולפעמים רצוי לא להעיר בפה אלא על ידי למוד בצותא. ואם מצוי ביניהם כעס ומריבות יזהרו שלא יעירו זה לזה, אלא בכתב, כשיש צרך גדול, וזה ימנע כעס, וכן על ידי זה ימנע מהערות שלא מכרחות שהרי הוא מבקר את מה שכותב, ובפרט דהוי בניחותא ולא מתוך כעס וריב, וזה בדוק ומנסה.
אם היה ביניהם ריב או אי הבנה, ישתדל מיד לפיסה ולרצותה, וראוי לומר לה שלא התנהג כראוי והוא טעה ומצטער על זה ופעם הבאה ישים לב לזה, שהרי אין האשה רוצה לריב עם בעלה, דסתם אשה כשרה היא ורוצה לעשות רצון בעלה, אלא משום שפגע בה או שלא התיחס אליה כראוי, היא מעירה לו או שגם היא אינה מתיחסת אליו כראוי, ואם כן אם יאמר לה שהוא טעה ומודה באמת אינו טועה. ואף אם הוא בטוח שהוא צודק יאמר שטעה, כדי להפסיק המריבה, ולמחרת יכול לברר אצל רבו מי טעה, ואם היא טעתה יכול לומר לה בשם רבו את טעותה (אם שאל כראוי), ואז אין כבר כעס. ועין להלן פרק ג' אות ה'.
וכתב רבנו יוסף חיים בספר "חקי הנשים", שאם הבעל מודה בטעות אל יסבר שהוא מוריד בזה את כבודו, ואשתו תנצל זאת להשתרר עליו, אלא אדרבה, היא תעריך את מדותיו שמודה בטעותו ומוריד מכבודו בשביל האמת, והיא תוריד מכבודה כפלים כדי לכבדו.

ובכל אופן של מריבה לא ילך לישן עד שיפיס את אשתו, דאם הוא מתעלם ונותן לה לישן בלא לפיסה, הוי פגיעה גדולה בה שהוא מתעלם ממנה ולא אכפת לו ממנה. ואף אם אשתו תאמר לו שמחר נדבר על זה וכעת אין לה כח, לא יכנע מהר, דלפעמים היא אומרת זאת רק כדי לנסותו, אלא יאמר לה שהוא אינו מסגל לישון עם מריבה, והכל לפי הענין.

ובפרט יש להזהר ממריבה בז' נקיים, וכל שכן לפני הטבילה, וכן בערב שבת או בליל שבת יש ליזהר ממריבה, שהיצר הרע מנסה לחרחר ריב ומוסר את נפשו על זה. כמו שכתב בספר כף החיים לרבנו חיים פלאג'י סימן כ"ז אות ל"ה בשם החיד"א, ולכן לא יעורר אז שום מחלקת והקפדה, ואדרבה יבקש שלום. וכמו שכתוב בשבת (דף לד.) דצריך למימרינהו בניחותא.

ויש שסוברים שאם אין מריבות בבית זה סימן שהם בשלום ואין צריך לעבד על שלום בית, וזו טעות חמורה, שהשלום בבית אינו המנעות ממריבות, אלא צריך לעשות הכל כדי שלא יבאו למריבות. כמו שכתוב בשבת (דף כג:): שנר שבת דוחה נר חנכה ויין קדוש, דשלום בית עדיף אף שאין מריבה אלא רק למנע ממריבה, שמא יתקל בעץ ואבן ויאשים אותה. שלום בית אינו שלא יהיה ריב, אלא שיהיה שלום ביניהם. ועוד שהקשר בין איש לאשתו צריך להיות תמיד בעליה ולא במצב עומד, וזה מתחיל משנה ראשונה. וכמו שתקנו לנו חז"ל בברכת הנשואין: "אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה רנה, דיצה וחדוה, אהבה ואחוה, שלום ורעות" שזו דרך עליה בקשר ביניהם, עד רעות שזו אחדות גמורה. וכתב בספר החרדים שהקדוש ברוך הוא משרה שכינתו רק במקום שיש שלום.

לפעמים אף אחר שנתפיסו מזכירה האשה לבעלה את הריב, או טעיות שעשה בעבר. אין לבעל להתרגז עליה על שמעלה זכרונות שאינם טובים, שכן טבעה כמו שכתוב בנדה (דף לא:) שהאיש מקבל פיוס ואין האשה מקבלת פיוס, כיון שנבראה ממקום קשה, הרגש שלה אינו מתפיס מהר, אלא צריך להוסיף פיוס על פיוס, ולהוכיח לה שהוא תקן את זה ולא יחזר שוב על הטעיות.

ו. התאחדות החזון איש כתב שצריך להשתדל להתאחד, שזו כונת היצירה: "והיו לבשר אחד", והיינו כדי לקים את התכלית, "אעשה לו עזר", שהאשה תהיה לו לעזר, גם בחלק חייו הגשמיים וגם בחלק הרוחני, כגון: למוד תורה וכדומה, וגם בחנוך הילדים. ולצרך זה צריכים בני הזוג להיות מאחדים בדעותיהם, אף על גב שכל אחד בא ממשפחה אחרת ויש לו הרגלים אחרים ואפי שונה, צריכים להתאחד. וכמו שכתוב בבן סורר ומורה,

איננו שומע בקולנו, ולא כתוב בקולותינו דהיינו ב' קולות, דאם כן אינו אשם אלא הוריו אשמים שאינם מאחדים בדעתם, ואיך יתחנך הילד. ולכן צריך קולנו קול אחד שהם מאחדים בדעותיהם, ורק אז כשאינו שומע להם יש להטיל את האשמה עליו.

וענין ההתאחדות זה על ידי שידע שאשתו היא השתפה לו בכל הלך חייו, ולא הוריו ומשפחתו. וכמו שכתוב: "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד". וצריך להגן על אשתו ולהיות מאחד עמה אף שעל ידי זה הוא נוגד את רצון הוריו, כיון שהם גוף אחד. כגון: שלא לילך לבית הוריו לשבת כשאשתו מתנגדת, ולהגן עליה מהאשמות של משפחה וכדומה.

וצריך לאהב אותה יותר מהורים ואחים. (עין לעיל אות ה' דבור המתחיל: וכן). עין הגר"א במשלי (ט"י,), שאף על גב שבתחלה עלה במחשבה לבראות שנים, לבסוף נבראו בגוף אחד, כדי שתהא אהבה ואחוה ביניהם יותר מאחיו ושאר קרוביו, שיהיו גוף אחד ממש כאיש אחד בלב אחד אהבה מלב ונפש, ואז אף שהם ב' גופים הם קשורים בלב ונפש, ולכן שניהם נשמה אחת שנתחלקה לשנים והאשה משלימה אותו. וכמו שכתוב בזהר הקדוש (עין במה שכתב האר"י ז"ל בשער הפסוקים פרשת שמות, ובראשית חכמה שער הקדשה פרק ט"ז), שלנקבה אין לה כח עצמי, וצריך שבעלה יזון ויפרנס ויספיק לה כל צרכיה, ולכן הצרכו להתחבר יחד ולהיות עצם מעצמו ובשר מבשרו, כדי שגם אחר שתנסר מאחוריו ותחזר ותנשא לו, יהיה לו אהבה גמורה עמה וחשק גמור להספיק צרכיה, כי אשתו כגופו דמיא.

ולכן כתב החזון איש שצריך להתאמץ להתנהג באפן יותר מקרב וביחוס יד ימין לשמאל, שאינו דבר חוצי אלא עצמי, האשה אינה נחשבת כקרוב משפחה, כאב ואח או כחבר ורע, שהוא דבר חוצי, אלא הם גוף אחד ונשמה אחת וכדלעיל. ולכן ביבמות (דף סב:) אוהבה כגופו כי זה גוף אחד. וכן כל מה שמפריע לאשה או כואב לה, צריך להרגיש שזה מפריע גם לו וכואב לו, כי הם גוף אחד. ועוד שאם היא תצטער או תחלה נמצא שהוא מפסיד, שהרי אינה יכולה להיות לו לעזר בשלימות. וכן שכן בענינים רוחניים כשהיא חסרה גם נשמתו חסרה, שהם נשמה אחת. ולכן צריך למחות באנשי ביתו דהוא נתפס על אנשי ביתו כי היא חלק מנשמתו. וצריך לומר זאת בניחותא, כדי שיקבלו ממנו, כמו שכתוב בשבת (דף לד.). ויש לשמע את בעיותיה ולנסות לפתר אותם ולחזק אותה. כמו שכתב החזון איש ובדברי חזוק לשמח לב. וככל שיחזק אותה בין מבחינה גשמית ובין מבחינה רוחנית הם יתאחדו יותר והיא תהא לו לעזר.

ולכן צריך לשמח אותה, שעל ידי זה היא נשלמת גם בגופה וגם ברוחה, כידוע. ובעקר בזמן חליה או מצביה הקשים, כגון: הריון ולדה וזמן נדתה, שראשה ואיבריה כבדים עליה, הוא צריך לחזק אותה מבחינה גשמית, כגון: לעזר לה ולהגיש לה וליתן לה תרופות המחזקות. וכן מבחינה רוחנית לעודדה וליתן לה כחות שתוכל לסבל ולא תרד בנפשה.

כשהאשה אומרת שהיא עיפה או שקשה לה, אל תתן לה עצות, היא אינה מצפה שתאמר לה לכי לישון או אל תעשי זאת, ואם יאמר לה כן זו טעות עצומה, והיא תאמר אינך מבין אותי ואינך מסכים עם קשיי, אלא כונתה כשאומרת שקשה לה שתסכים עם הקשי שלה, וכן תסכים עם בעיותיה, ואז זה מקל עליה שהיא מרגישה שאתה נושא עמה בעל. ועין להלן פרק ג' אות ד'.

ועקר ההתאחדות בין בני הזוג אינו בגוף ובחיצוניות וביפי, דהוי אהבה תלויה בדבר, וכשאי אפשר להתאחדות זו, כגון: בזמן נדתה או כשמזדקנים, כל ההתאחדות נמוגה ויש ביניהם ריחוק ומריבות, כמו שמצוי בזוג מבגרים. אלא עקר ההתאחדות צריכה להיות בלב ונפש, מתוך הערכה פנימית והכרת הטוב ושימת לב למדות הטובות, כגון: אהבת תורה וכדומה, שזה גורם לאהבת נפש וקשר פנימי, ואז הם מאחדים בלב ונפש גם במצבים קשים ועד זקנה ושיבה. ועין להלן פרק ב' אות א' במכתבו של הגר"י קנייבסקי זצ"ל.

איחוד זה אפשר לעשות על ידי בדיחות וקלות ושחרור הרגשת הזרות, אבל רציניות וגנוני כבוד ודרך ארץ אין לו מקום בין בני הזוג, אלא לאנשים זרים. אבל לאשתו שהיא כגופו, וכמו שכתוב: "והיו לבשר אחד", צריך לשחרר את כל ההרגשות החוצצים, בין בלב, כגון: הפער שביניהם שיש להם אפי שונה וכדומה, וצריך להגיע לאחוד דעות, ובין בגוף, צריך שחוק וקלות ראש המרגילה ביניהם, לא מיבעיא כשהיא טהורה, אלא אף כשאינה טהורה וצריך להתרחק ממנה, אין להוסיף בהרחקות שאינן מבארות בפוסקים. ואדרבה, צריך שתהיה הרגשה קלה של בדיחות, דבורי שבח, חיוכים והכרת הטוב כדלעיל אות ב'. אוירה של שמחה ביניהם מאחדת הרבה, אבל רצינות ותוכחה ודאגה אינה מאחדת כלל.

ועוד על ידי שהוא משתף אותה בכל ענייניו הם מתאחדים, כגון: להודיע ביציאה לאן הולך ובשובו מה עשה, אם מאחר צריך להודיע לה שלא תדאג, וגם בזה הוא משתף אותה בעניניו. וכן לשתף אותה בלמודיו באיזה נושא הוא עוסק וההלכות שנתחדשו

לו. וכן להתיעץ עמה כדלעיל אות ד'. וכן בעניניו הכספיים לשתף אותה, כגון: חשבון משתף וכדומה.

פרק שני - אהבה וכבוד

א. ביבמות (דף סב:) תנו רבנן, האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו וכו', עליו הכתוב אומר "וידעת כי שלום אהלך". ויש לעין מאי כגופו, ועוד מה החדוש בזה הרי בכל אדם נאמר: "ואהבת לרעך כמוך", ודרשו חז"ל כמוך ממש. האבן עזרא על הפסוק: "ואהבת לרעך כמוך" פרש שאין כונת התורה שיאהב אותו ממש כאת עצמו, אלא שירצה שכל הטוב שהוא רוצה לעצמו יהיה גם לרעו. לכן כתוב: "לרעך" ולא "את רעך", עין שם. ולפי זה יש לומר שהחדוש בגמרא שאת אשתו צריך לאהב כגופו ממש, כיון שהם שתפים בחיים גם מבחינה גשמית, כמו שכתוב: "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד", וגם מבחינה רוחנית, שהרי הם נשמה אחת, עין לעיל פרק א' אות ה'.

וכמו שכתב החזון איש: וצריך להתאמץ להתנהג באפן יותר מקרב וביחוס יד ימין לשמאל, שאינו דבר חוצי אלא עצמי, עין לעיל שם באריכות. ולכן אמר אוהב את אשתו כגופו ולא כמוהו, דהוי כגוף אחד. וענין הכבוד שצריך ליתן לשני כמוהו, אצל אשתו יתן כבוד יותר ממנו. וכמו שכתוב מכבדה יותר מגופו.

וכן פרש הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל (בעל מחבר ספרי "קהלות יעקב") את הגמרא הזאת האוהב את אשתו כגופו וכו', וזה לשונו: "וברור שאין כונת חז"ל לאהב אשתו מצד אהבה הטבעית לנשים, אלא לאהבה מסוג אהבת חברים, כי היא חברתו ואשת בריתו, ויש להם ענינים משתפים, וכל אחד מסיע ונסתיע זה לזה. וכן האהבה מצד הכרת טובה, שיציר בדעתו אלו לא היה משיג אשה בשום אפן והיה נשאר גלמוד, כמה צער למכאוביו היה לו מזה, ועל ידי אשתו הוא מסדר בהחיים שלו. וענין הכרת הטובה הוא גדול לאין שעור. ובחז"ל במשנת רבי אליעזר פרק ז' אמרו, שכל הכופר בטובתו של חברו, לסוף כופר בטובתו של קונו, ועין שם שהחמירו מאד בזה. ועל אהבה כזו חיבו חז"ל, ואהבה זו אינה ממידת התאוה כלל, רק מאחת המדות הטובות שמחיבים בזה. ולכונה זו כשמשתדלים לשמחה בשעת החבור ולפניה ולאחריה אין זו מגנה חס ושלום, רק מצוה, ואפלו לא היה משעבד לזה, וכל שכן כשמשעבד לזה על פי דין", עד כאן לשונו במכתב.

מבאר שיסוד האהבה לאשתו זה מצד הכרת טובה אליה, שהיא מסיעת לו והוא מסדר בהחיים שלו, ובזכותה זוכה להרבה מעלות לא רק גשמיות שהוא מסדר בחייו, אלא גם מעלות רוחניות. כמו שכתוב ביבמות (דף סב:) אמר רבי תנחום אמר רבי חנילאי, כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה וכו'. במערבא אמרי בלא תורה, בלא חומה וכו', דכתיב: "נקבה תסובב גבר" וכו', והיינו שהיא שומרת אותו שלא יחטא. וכמו שכתוב שם (דף סג). אמר רבי חייא, דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא, ופרש רש"י הרהור עברה. ושם (דף סג.) אשכחיה רבי יוסי לאליהו אמר לו, כתיב אעשה לו עזר, במה אשה עוזרתו לאדם. אמר לו, אדם מביא חטין, חטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו? הרי שעל ידה זוכה גם לרוחניות, להאיר עיניו בתורה ובעבודת השם, וגם לגשמיות שמעמידתו על רגליו.

וזה מחיב את הבעל להתבונן במעלת אשתו ובעזרתה לו, ולא לקבל את עזרתה כדבר המובן מאליו, וכשגרה שזו תפקידה, אלא להעריך את עזרתה לו ושזכה לשתף כזה. ולכן צריך להכיר טובה להקדוש ברוך הוא שנתן לו עזר זה ולא להיות כפוי טובה כלפיו, כאדם הראשון שאמר "האשה אשר נתת עמדי", מכאן שהיה כפוי טובה, עין ברש"י. וכן להודות בזה לאשתו, וכמו שעשה רבי חייא שם שאף שאשתו צערה אותו קנה לה מתנות ונתן לה אותם דרך כבוד, משום הכרת הטוב "דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא". ולא מספיק להודות בלבו על טובה זו ולהכיר ערכה, אלא צריך להודות לאשתו על זה על ידי שנותן לה מתנות, וכן משבח אותה ומשמח אותה, בין בדברים כמו שכתב החזון איש "עליו להשתדל להראות לה אהבה וקרוב ברבוי שיחה ורצוי", עין לעיל פרק א' אות א' בענין לשבח אותה על מעשיה, ובין במעשים של אהבה וקרוב ורצוי, וזו האהבה מצד הכרת הטובה, וענין הקרוב והרצוי עין להלן אות ג'.

ב. מכבדה יותר מגופו רש"י פרש בגמרא שם יותר מגופו דזילותא דאיתתא קשה מדגברא, דהאשה פגיעה יותר מהגבר. והיינו דעל כל אחד נאמר: "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" (אבות פרק ב' מ"ה), ובשבת (דף לא.) דעלך סני לחברך לא תעביד, ואדם מזהר באונאת חברו, כמו שכתוב: "ולא תונו איש את עמיתו" (ויקרא כ"ה י"ז), אמנם הכבוד לאשתו הוא יותר מכל אדם ואף מעצמו, כיון שהיא רגשית ופגיעה יותר מהגבר, שאם הבעל פוגע בה ואינו מכבד אותה כראוי לה היא נפגעת מאד, לא רק משום שהיא אשה ואשה פגיעה יותר, אלא משום שהיא אשתו והיא מסיעת לו בגשמיות וברוחניות כדלעיל, ואם אינו מכבדה כראוי היא מרגישה שהיא כשפחה ומעשיה כלפי בעלה מובנים מאליו בלי הכרת: הטוב והערכה אליה. ולכן הגמרא כללה את שני הדינים ביחד

אוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו, שהסבה שצריך לאהב את אשתו כגופו משום שהיא מסיעת לו ושתפה בחייו הרוחניים (נשמה אחת) והגשמיים (אעשה לו עזר כנגדו), זו הסבה גם למכבדה יותר מגופו, דכיון שהיא מסיעת לו ושתפה בחייו, אם לא יכבדנה כראוי ויותר מכל אחד, היא תפגע כדלעיל.

וענין הכבוד לאשה זה בין בדבור ובין במעשה, בדבור על ידי הכרת הטוב שמשבח אותה ומעריכה על כל מה שמסיעת לו בין בגשמיות ובין ברוחניות כדלעיל פרק א' אות ב'. וכל שכן שיש להזהר שלא לפגע בה בדבריו, וכמו שכתוב בבבא מציעא (דף נט.) אמר רב, לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה. ופרש רש"י אונאת דברים לצערה, הרי צריך להזהר שלא להזכיר לה חסרונות שמצא בה או במשפחתה, כיון שהיא נפגעת מהר יותר מאדם אחר כדלעיל, ובפרט שזה נראה סותר להכרת הטוב שחיב לה.

והכבוד במעשה אינו בגנוני כבוד חיצוניים, כגון: שתכנס בפתח ראשונה ושתלך לפניו, וכמו שחושבים עמי הארץ, אדרבה, בגמרא בברכות (דף סא.) מבאר שאין צריך לכבדה בזה, אלא הבעל הולך ראשון ולא אחריה. אלא הכבוד יותר מגופו הוא במה שיש לו שצריך לתת לה את הטוב, כגון: אכל משבח, כרית טובה, ואם יש לו רק כרית אחת (כגון: שהשניה רטבה וכדומה), יתן לה את הכרית הטובה. ועין בראשית (י"ב ח') גבי אברהם "ויט אהלה", ופרש רש"י בשם המדרש ב"ר שם, "אהלה" כתיב, בתחלה נטע את אהל אשתו ואחר כך את שלו.

וכן בשאר עניני חסד צריך להקדים את אשתו, דיש שאדם עושה הרבה חסדים, אבל בשביל אשתו אין לו זמן לעזר ולסיע לה. וכבר ידוע מאמרו של רבנו חיים ויטל זצ"ל, שאדם כזה יעלה לגן עדן וירצה שכרו משלם על החסד שעשה, ויאמרו לו שאינו בעל חסד כלל, כיון שלא עשה חסד עם אשתו. ונאמר בישעיה (נ"ח ז') "מבשרך לא תתעלם", ואשתו כגופו. ולכן צריך להיטיב לה יותר מכל אחד, דעניי עירך קודמים ועני קרוב קודם לעני רחוק, עין בבא מציעא (דף ע"א.)

הרמב"ם בהלכות אישות פרק ט"ו הלכה י"ט מבאר, מכבד את אשתו יותר מגופו, שאם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי ממונו. וכן כתב המהרש"א ביבמות, ומכבדה יותר מגופו, דהיינו להלבישה בגדים מכבדים יותר ממנו, כדאמרינן קרי למאני מכבדותיה. וכן מבאר בחולין (דף פד:) על הפסוק "טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט", לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה במה שיש לו ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהן תלויין בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם. וכתב

המהרש"א, דאם אין לו צריך להלוות בשבילם, דהוי ענין כבוד על ידי מלבושים נאים כדלעיל.

ג. "שארה כסותה ועונתה לא יגרע" (שמות כ"א י') הגר"י קנייבסקי זצ"ל מבאר דדין עונה אינו רק חיוב משום שעבוד, אלא דין אוהבה כגופו, ולכונה זו כשמשתדלים לשמחה בשעת החבור ולפניה ולאחריה אין זו מגנה חס ושלום, רק מצוה. והיינו דענין החבור אינו מצד אהבה הטבעית לנשים, אלא יסודה בהכרת הטוב ונתינה לאשה. וכמו שמחיב ליתן לה מזון וכסות, משום הכרת הטוב וכן כדי שתמשיך לסיע לו, כן מצות עונה יש בזה משום הכרת הטוב. וכן הוא נותן לה בזה כח ודחף להמשיך לסיע לו. ואין זו נתינה גשמית אלא נתינה רוחנית, והיינו שארה הוי נתינה גשמית, כסותה זה כבוד, כמו שכתוב: "מאני מכבדותי", ובזה מכבדה יותר מגופו כדלעיל. והרי מוסיף והולך דכבוד הוי ערך יותר ממזון גשמי, ואם כן "ענתה" הוי מזון רוחני שמראה לה שהוא אוהבה, ובזה בעקר היא מרגשת אם הוא אוהב אותה או אוהב את עצמו. וזו עקר תקות האשה בעולמה שיהא לה בעל האוהב אותה, וזה נותן לה דחף ורצון לעזר ולסיע לו אף שיש לה קשיים רבים כדלעיל פרק א' אות ד'. ולכן כתב שם ואהבה זו אינה ממדת התאוה כלל, רק מאחת המדות הטובות שמחיבים בזה שאין הוא נוטל בזה אלא מעניק לה הכרת הטוב והערכה.

בנדרים (דף כ:) "וברותי מכם המורדים והפושעים בי", אמר רבי לוי: אלו בני תשע מדות בני אסנ"ת משגע"ח, בני אימה, בני אנוסה, בני שנואה וכו'. היסוד לכלן שאינו נותן לה אלא רק נוטל ממנה, והוי פגיעה בה שהיא מרגישה מנצלת ואת העקר לא העניק לה. ולכן גם הבנים היוצאים ממעשה זה רק נוטלים ולא נותנים לה' והם פושעים ומורדים. ועין רש"י בנדה (דף יז.) דבור המתחיל אנס שנה, מתוך שהוא נאנס בשנה אינו מתאוה לה כל כך, ומשמש לקיום מצות עונה בעלמא או לרצותה, ולבו קץ בה. והוא מבני תשע מדות דאמרו בנדרים (דף כ:) וזה מאותו טעם שאז אינו נותן לה כדלעיל. ועין ברמב"ם בהלכות דעות פרק ה' הלכה ד' "ולא יהיו שניהם, לא שכורים ולא עצלנים, לא עצבנים ולא אחד מהן, ולא תהיה ישנה (הוסיף זאת, והכל מטעם הנ"ל, עין במשנה ברורה סימן ר"מ ס"ק ח'), ולא יאנס אותה והיא אינה רוצה, אלא ברצון שתיהם ובשמחתם, יספר וישחק מעט עמה כדי שתתישב נפשה" וכו' (עין בברכות דף סב. גבי הרצוי). ושם בהלכה ה' "כל הנוהג מנהג זה לא די שקדש נפשו וטהר עצמו ותקן דעותיו (שיהא נותן ולא נוטל, וזהו אדמה לעליון, עין בהקדמה), אלא שאם היו לו בנים יהיו נאים ובישנים ראויין לחכמה ולחסידות. וכל הנוהג במנהגות שאר העם ההולכים בחשך, יהיו לו בנים כמו אותם העם". ולכן

ישתדל לשמחה בשעת החבור ולפניה ולאחריה כדלעיל, שבזה מראה לה אהבתו והוא נותן לה יחס והערכה ואינו כנוטל שנטל והלך לו.
הרמב"ן מפרש חיוב "שארה לא יגרע" לא כרש"י דהוי חיוב מזונות, אלא חיוב ספוק צרכיה הנפשיים המטלים על בעלה, והיינו משום שהאשה תלויה בבעלה, כמו שכתב החזון איש ואליו עיניה נשואות, ואף אחד אינו יכול להיטיב לה בספוק צרכיה הנפשיים כמו בעלה. ולכן אמרו חז"ל אוהבה כגופו, דלא הוי רק משום מצות "ואהבת לרעך כמוך" כדלעיל, שבזה כלם יכולים להיטיב לזולת. אלא רק הוא מקים את נפשה על ידי שמיטיב לה ומראה לה אהבתו, שעקר תקות האשה בעולמה היא שיהא לה בעל האוהב אותה, וכשהיא רואה שזה אינו חשך בעדה עולמה כדלעיל. ואם כן בכל פעלה ודבור שעושה למענה, בין בדבר גשמי, בין בדבר נפשי הוא מחיה אותה, ולכן הזהר "שארה כסותה ועונתה לא יגרע" שרק בו היא תלויה.

פרק שלישי - נושא בעול עם חברו

א. באיכה (ג, כ"ז) "טוב לגבר כי ישא על בנעוריו", ופרשו חז"ל באיכה רבה (ג' ט'), זה עול אשה. וצריך להבין מהו עול אשה, למה נחשב עול, ולא משמע משום שחיב לדאג לה לפרנסה "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", אלא עצם מהות האשה זה עול כשנושא אותה עול אשה. והנה מלבד מה שהאשה תלויה בבעלה ואליו עיניה נשואות, ולכן הוא צריך לספק לה את כל צרכיה על ידי דבורים ושבחים ומתנות ועדוד, וכמו שכתוב לעיל פרק א' וב'. העול הוא גם להכיר את מהות האשה, כי היא אינה שוה לו, ועליו להכיר את תכונותיה ומדותיה, כדי להיטיב לה לפי זה, שהרי זה התכלית שבנשואין לגמל חסד עם אשתו, כמו שכתוב בהקדמה.
הפסוק אומר "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב' י"ח), ופרש הספורנו "כנגדו" שהאשה שונה ממנו, שאם היתה שוה לו לא היה ראוי שיעבד וישרת אחד מהם לחברו, ונמצא כיון שאינם שוים כל אחד משלים את זולתו, ואם כן צריך להכיר את השני שבין אשתו לו, כדי להיטיב לה לפי מה שהיא צריכה.
והנה יש הרבה הבדלים בין האיש לאשה, באפי ובהרגלים שכל אחד קבל והתרגל אצל הוריו, בין בהלכות, בין בהשקפות ובין בהנהגות, כגון: עדות שונות, או שקבלו מרבנים אחרים. וצריך להבין שיש כאן עוד משהו עם הרגלים שונים, ואין הרגליך מחיבים אותה, שהיא התרגלה לנהג אחרת, ואי אפשר לשנותה בקלות לפי הרגליך. אף שיש דברים שהאשה צריכה לנהג כמנהגי בעלה, צריך לידע במה כן ובמה לא, ואיך לעשות זאת,

כדי שלא יגרם על ידי זה ריב ומתח. וכל שכן שאת ההבדלים באפי ובמדות קשה מאד לשנות, וצריך להתרגל לאפי שלה ולהרגלים שקבלה מבית הוריה, ואין טעם להתוכח או להעיר על זה, ובפרט שאין בזה אסור מצד הדין. וכל שכן בעניני הבית שרצוי שהבעל יתרגל להרגלי אשתו, כיון שהיא עקר הבית, וקל לה להנהיג את הבית לפי הרגליה, כגון: צבעי הכלים של בשרי וחלבי, עניני שבת וכדומה.

וכן מצוי שלאשה יש טבעים הדומים להורים שלה שהיא התרגלה ולמדה משם, שהם הפך הרגלי הבעל, כגון: רשלנות או אדישות לסדר וכיוצא בזה, או להפך שיש לה סדר מופתי בקפדנות, וכיוצא בזה הרגלים המרגיזים את הבעל. וצריך בזה הרבה סבלנות וארך רוח לקבל אותה איך שהיא ולא להעיר לה, שדברים כאלו קשה מאד לשנות, ורק אחר הרבה שנים אחר שנקשרו זה לזה יכולה האשה להתרגל להרגלי בעלה ולעשות רצונו, ופזיזות בהערות אליה אחר הנשואין אינו מועיל כלום, אלא רק מרחק ביניהם.

ב. וכן יש מדות המצויות בטבע הנשים מחמת הרגש שיש בהן, או בינה יתרה שנתנה בהן, שהיא בוחנת כל דבר לפרטים וביסודיות, שזה עלול לקומם את הבעל, וצריך לידע שאלו תכונות האשה והשם יתברך הטביע זאת בכל אשה, כדי שתוכל לנהל את הבית בכל פרטיו, וכן תוכל לגדל ילדיה, שלזה דרוש רגש ובינה יתרה להבין כל אחד ואחד לידע מה צרכי ילדיה וצרכי הבית, שהרי היא עקר הבית, כמו שכתוב בשבת ד(ף קיח:) לעולם לא קראתי לאשתי אשתי אלא ביתי.

ולכן יש דברים שאם הבעל לא שם לב שזה נגד תכונתה של אשתו וזה יכול לקומם אותה, הוא יכול לפל במריבה גדולה על דבר שנראה לו פעוט, כגון: סדר בבית בחפציו ובבגדיו אחר שהורידם, ובספרים אחר שלמד בהם, או בכלים אחר שאכל, וכן היא רוכשת כל מיני כלים וחומרי נקוי וכדומה לבית שנראים לו שהם מיתרים, וסובר שיש בזה "בל תשתית" או מותרות, וכן הנקיון והסדר לפני פסח שהאשה מאד מדקדקת בזה, החלפת גליונות בארונות שנראה לו מיתר, ועוד הרבה הנהגות של האשה. וצריך הבעל לידע שזהו מהותה של האשה מחמת הרגש ובינה יתרה שהשם יתברך חנן אותה, והכל לטובה, ואין לו כלל להעיר לה על זה. וכן מה שצריך להמתין לה בדרך כלל כשצריך לצאת יחד לחתנה או לנסיעה וכדומה, מחמת שהיא מתעכבת על פרטים, כגון: לבוש, או לקיחת חפצים, או נקיון הילדים, והבעל לחוץ מאד מחמת שממתין לה ונראה לו שהם מאחרים. לא יעיר לה אז, כיון שזה מהותה, אלא אדרבה יעזר לה במה ששיך, ובזמן שממתין לה ילמד וימתין לה בסבלנות.

בכל זה אם הבעל יעיר לאשתו יכול להביא לידי מתח ביניהם ואף למריבה על דבר שנראה לו שטותי, והאשה רואה זאת כאי התחשבות עמה ושאינו מבין כלל את צרכיה, וחושב רק על עצמו וזמנו, וכל זה משום שאינו מבין את השני של האשה ממנו. וצריך לידע שסדר ונקיון הם במהותה של האשה, ואינו מועיל לשכנע אותה שעל פי השבל הוא צודק, כיון שהאשה לא פועלת על פי השכל שלו, אלא על פי הרגש שלה, וצריך להבין לרוחה ולהתחשב ברגשותיה, וצריך להתרגל למציאות זו.

וכן מחמת שליטת הרגש אצל האשה יש לה פחדים, כגון: דאגה על אחור הבעל או הילד להגיע לבית, ומחמת הפחד האשה מדמינת שמא קרה דבר גרוע, כגון: תאונה וכדומה, וכשמגיע בעלה לבית היא מתלוננת על שאחר, ואינו מועיל לשכנע אותה שזו תופעה מצויה מחמת סבות רגילות, כגון: שעשה חסד או המשיך בלמוד או שעכבו שוטר וכדומה, ושאין לה לחוש לסכנה שאינה מצויה, כיון שאין האשה פועלת בזה על פי השכל וההגיון, אלא על פי הרגש. ולכן נמוק שכלי יכול לצערה יותר שאינו מבין לנפשה ואינו נושא בעול עמה. ולכן לא יתרגז עליה אלא צריך להתנצל על שגרם לה צער ולא הודיע לה על שיאחר, ובאפן זה צריך להשתדל מכאן ולהבא להודיע לה שמאחר, כגון: על ידי טלפון לביתו או לשכנים, כדי למנע ממנה צער ופחדים. ועל ידי זה אשתו תעריך אותו שהוא מתחשב בה ומבין לרוחה.

מאותו טעם מצוי שהאשה מפחדת מאד מעכברים ומחיות קטנות וקטנטנות שרואה בבית, עד שנכנסת לבהלה ואבוד עשתונותיה, וכן היא רגישה לפעמים ונגעלת מראית פצע או קיא וכדומה. ואם אין הבעל מבין לרוחה ובתכונותיה הוא יכול לבישה שהיא מתנהגת כילד קטן ושאין לה שכל בקדקדה. זו טעות, צריך להכיר את תכונותיה ולא לנסות על פי הסבר שכלי לשנות את טבעה, אלא אדרבה צריך לעודדה ולעזר לה להתגבר על מה שגורם לה פחד.

ובכל מצבים אלו אסור להוכיח אותה, כי זה לא יעזר זהו טבעה, ואדרבה הוא מביש אותה ומלבין פניה ומצער אותה. ונאמר בבבא מציעא (דף נט.) לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה, והגם שכל אשה אונאתה קרובה, כון שהיא רגישה יותר ונעלבת מהר מכל אחד, מבעלה היא נעלבת ומתפעלת יותר. וכמו שכתב המהר"ל בנתיבות עולם חלק ב' אהבת הרע עמוד נ"ז: שיהיה הבעל נזהר באשתו דוקא, כי אשתו מפני שהבעל מושל עליה דמעתה מצויה ביותר, מה שאין כן מאדם אחר שאינה מקבלת כל כך התפעלות. ועין בכתובות (דף סב:) שרב רחומי למד אצל רבא במחוזא, הוא היה רגיל לחזר לביתו כל ערב יום כפור. פעם נמשך השעור

ואחר לבא הביתה, אשתו היתה מצפה לו, (וכששמעה צעדים חשבה) עכשו הוא בא, עכשו הוא בא, ולא בא. חלשה דעתה, ירדה דמעה מעיניה, הוא ישב על הגג (קומה עליונה), נשבר הגג מתחתיו ומת. ועין בפרוש רש"י בבבא מציעא (דף נט.) שפרש אונאתה קרובה לבא, פרענות אונאתה ממהר לבא.

ג. במדרש רבה (בראשית י"ח ג'), מבאר שהאשה יצאנית (פרסנית) שנאמר: "ותצא דינה". והיינו שזה צרך נפשי באשה לצאת מביתה ולבקר אצל קרובים וידידים (שכנות). וגם על זה נאמר: הוי נושא בעול עם חברו, צריך לסיע לה לצאת, כגון: ללוותה לבקורים כשהיא מבקשת זאת מבעלה, או לשמר על הילדים כדי לאפשר לה לצאת לבקורים או לשעורים. ולפעמים אם מונע ממנה לצאת היא עצורה בנפשה ואין לה למי לשפך את רגשותיה וחויותיה, והוא גורם לה בזה לתסבוך נפשי וצער גדול. והיו נשים שהגיעו לדכאון נפשי מחמת זה.

רצון זה של האשה לצאת לקרובים וידידים נובע משתי סבות: א. לצאת מעול הבית שנראה בעיניה לפעמים כבית האסורים, בגלל העול הכבד הרובץ עליה שם, כגון: טפול בילדיה, ובפרט כשאינה עובדת ואינה רגילה לצאת מביתה מתמת ילדיה. ב. היא רוצה חברה כדי לספר לה בעיותיה וחויותיה ולהתיעץ עמה, וכן לשמע מה שקורה סביבה ובחוג שלה. עין במדרש רבה שם שהאשה היא ציתנית שנאמר: "ושרה שומעת פתח האהל", ופרש במתנות כהנה ציתנית מבקשת לשמע כל דבר. הבעל יכול לסיע לה בזה כשהוא יוצא עמה לטיל, ושומע את בעיותיה ומדבר עמה לפי צרכה, ובזה נושא בעול הנפשי ומונע ממנה לחץ, ועל ידי זה הם נקשרים והוא נעשה לה כחבר לשפך נפשה לפניו, ואינה צריכה לרבוי חברות כדי להתיעץ עמהן. אמנם בזה לא מספיק שהבעל ישמע אותה, אלא צריך שייעץ לה ויעזר לה בבעיותיה, וכן צריך לספר לה מה שקורה מסביבם, כדי שתסתפק בדבור עמו.

וכן האשה קשורה מאד עם בית הוריה ובפרט בתקופה הראשונה לאחר הנשואין, כמו שכתוב בכתובות (דף עא:) וזה גם נובע מהרגש שלה שיש לה קשר רגשי עם בית הוריה, והיא מבקשת מבעלה להתארח אצל הוריה לעתים תכופות יותר ממה שהוא מבקר אצל הוריו. ולכן אם בקשה ממנו לילך עמה לבית הוריה, לא יסרב, ובשום אפן לא יאמר לה שמשעמם לו שם וכדומה שהוא פוגע בה. ולעולם לא ידבר נגד הוריה או משפחתה, שבזה מרחיק אותו ממנה, אלא צריך לשבח את הוריה. וכן היא מנהלת עם הוריה שיחות ארכות בטלפון, או שנמצאת שם כל יום אם הם גרים בקרבת מקום, ומצוי שמחמת זה הבעל מתקומם ומתקוטט עמה על שנראה לו שאינה אוהבת אותו, וקרוביה חשובים

לה יותר ממנו, ולכן הוא מונע ממנה קשרים עם קרוביה ורוצה לכלותה בביתו. בזה הוא פועל נגד טבעה ואינו מועיל כלום. אדרבה, היא תתרחק ממנו ותלך יותר לקרוביה. הבעל צריך לידע שזה טבעה, ורק על ידי התאחדות ביניהם שנוצרת על ידי רבוי שיחה ורצוי וטיולים ותשומת לב ושבחים לאשתו, היא תהא קשורה אליו ותשפך את לבה לפניו, וממילא תפחית את הקשר שלה להוריה, כמו שכתב הגר"א במשלי (ט' ו'), שתהא קשורה בבעלה יותר מאל אביה ואמה.

ד. על האשה, בפרט בזמננו, מטל עוד כבד עבודות הבית וגדול בנים, ולפעמים אף עול הפרנסה שהיא צריכה לעבד כדי לסיע לבעלה, ואת עקר העול היא נושאת לבדה בלא סיוע מבחוץ, כגון: שפחות (עין בכתבות דף נט:), וכן לבעלה אין אפשרות לעזר לה הרבה. ולפעמים היא מתקוממת על זה שקשה לה מאד לשאת עול זה, ובעלה אינו מסיע לה כפי הצרך שהיא מרגישה.

הבעל צריך לישא עמה יחד בעול זה ולסיע לה לפי הצרך, ובפרט בזמני לחץ, כגון: בערבי שבתות וימים טובים, או כשאינה מרגישה טוב, או עיפה מאד. וכן צריך לסיע לה מבחינה נפשית, להתענין בשלומה ובצרכיה, להציע עזרה, לשבח את מעשיה ומדותיה וכדומה, ועל ידי זה נותן לה כח וספוק במעשיה, והיא תעשה הכל בקלות ובשמחה. אבל אם הבעל עוזב אותה לנפשה ואינו מתענין בעבודות הבית, היא מרגשת שכל העול שלה שיך רק לתחומה ואין לו שיכות לעול זה, ואז זה מכביד עליה ביותר שכל הנטל נופל רק עליה, ועל זה נאמר: "נושא בעול עם חברו". וכשהבעל מתענין בה ומשבח את מעשיה ומסיע לה, היא מרגישה הקלה שהיא אינה לבד בעול זה, אלא העול מתחלק לשניהם, ועצם ההצעה שלו לבא לעזרתה נותן לה כח וספוק שהיא מרגשת שהוא נושא בעול עמה, ופעמים רבות היא מותרת על עזרתו בפעל, ודי לה בהרגשה זו שאכפת לו ממנה והוא רוצה לסיע לה. ועין לעיל פרק א' אות ו' דבור המתחיל: כשהאשה.

ה. על ידי הרגש שבאשה היא מדקדקת במצות ויש לה מדות טובות ואמונה תמימה יותר מן האיש, כמו שכתב בספר אזנים לתורה של הרה"ג ר' זלמן סורוצקין, "הרגש שבלב והבינה התלויה בו, ובדבר זה עולה האשה על האיש, כי רגשות האשה מפתחים הרבה יותר מרגשות האיש". האשה בלב מבין וברגש מפתח מסגלת יותר מהאיש להכיר את מי שאמר והיה העולם, ולכן אמרו חכמים בסוטה (דף יא:) בזכות נשים צדקניות שבאותו דור נגאלו ממצרים. ומבאר בספרים שגם בזכות נשים צדקניות נגאל במהרה בימינו אמן. לאשה יש אמונה תמימה ולכן היא מסגלת לעמד בזמני לחץ בנסיונות קשים

יותר מהאיש, ולכן היא נוטלת על עצמה עול כבד לסיע לבעלה ולגדל הילדים מתוך סבל של הריונות ולדות, וצער גדול בנים.

וכן זה נכר בדקדוק במצות, כגון: שמירת השבת וההכנות לשבת, דקדוקים בהלכות נדה והטבילה, חרדה לבטול תורה של בעלה, וזה מלוה בהערות לבעלה, ומחמת זה הוא מרגיש שיש משהו מעליו וזה מקומם אותו. הבעל צריך לידע שזה אפיה של האשה ומטרתה לסיע לבעלה, לא רק מבחינה גשמית אלא גם מבחינה רוחנית, ולכן היא מרגשת בעול זה להיות לו לעזר כנגדו להוכיח אותו ולהיות כנגדו, כדי שזה יהא לו לעזר. מטרתה שבעלה יעלה במעלות התורה והיראה ואל לו להפגע מהערותיה, אדרבה, צריך לקים רצונה ולעלות ולדקדק במצות זה לטובתו. וצריך להתחזק בלמוד מוסר והלכות כדי שיקים את חיובו. ושלא יהא ללעג וקלס בפי אשתו שאינו יודע החיובים עליו, או שאף שיודע אותם אינו מקימם. ואף שנראה לו שהיא מחמירה עליו יותר מדרגתו והיא מדקדקת על דברים קלים, לא ינזף בה. צריך הרבה שקול הדעת ויעוץ עם חכמים איך להעיר לה ואיך להתיחס להערותיה.

וכן האשה אינה מסגלת להבין פזור חפצי הבעל וחסר סדר בכליו, וכל שכן חסר סדר בזמנו, כגון: שקם מאחר לתפלה או לעבודה, מאחר לסדר או לשעור וכדומה. אף שיש לו הצדקה מכח שקול שכלי שישן מאחר וכדומה, כיון שהיא רגשית אין זה מתקבל על לבה. וכל שכן כשהיא משכימה לצרך עבודה או לטפול בילדיה ובעלה ממשיך לישון, זה מקומם אותה והיא רבה עמו על זה. ולפעמים ערכו יורד בעיניה והיא מאכזבת מיחסו לתפלה או ללמוד, וזה פוגע והורס את כל צפיותיה שיהא לה בעל תלמיד חכם שתסיע לו. ואף שאינו בר הכי היא מצפה שיהא מסדר בחייו ויקום עמה ולא אחריה. וכן אם מבטל זמנו בערב ואינו לומד זה מכעיס אותה. וצריך הבעל להבין את רגשותיה וצפיותיה ולממש את זאת. ולא לריב עמה על שהיא "מתערבת" לו בחייו, הרי היא רוצה לטובתו וזה כל מטרתה אעשה לו עזר.

אשה דרכה להעיר ולבקר את בעלה, ויש לה תכונה להעיר לו אף שאינו אשם, ואז הוא מתחיל להתוכח עמה על שהוא צודק. הבעל צריך לידע שגם באפן שמרגיש שהיא מעירה לו על לא עול בכפו, לא להתוכח אתה ולא להגיב על הערותיה, כיון שהיא אינה מתכונת נגד הבעל, אלא זה טבעה, ובפרט בזמן לחץ וקשי מחמת הילדים וכדומה, וצריך לתן לה להתרוקן, כדי שירוח לה ולא תהא לחוצה.

ויש שהאשה אינה מסכימה ליחסו והתנהגותו כלפי ילדיו, כגון: שהכה אותם או הענישם שלא לצרך וכדומה. אין לו לנזף בה על תגובתה, ובפרט לפני הילדים אסור לו

להראות שאינה צודקת, אלא צריך להתיעץ יחד מה היא הדרך הנכונה, ובפרט שלאשה יש בינה יתרה ומבינה בנפש ילדיה, מה מקרב אותם ומה מרחק אותם, והיא נמצאת רב היום עמהם ויודעת צרך כל בן ובן. ואם אינו יודע ומבין בזה אל יתביש לומר איני יודע, או טעיתי, וישאל גדול בתורה איך צריך לנהג. אין זו בושה להתיעץ עם חכם, ואדרבה, צריך להרגיל את ביתו לשאל דעת תורה, אבל לא יתיעץ עם קרובים או חברים ובפרט כשאינם גדולים בתורה. ועוד שלפעמים זה גובל בחסר צניעות לספר עניניו עם אשתו לזולת, וגם אינו מועיל בדרך כלל, אלא נשאר רשם רע עליו או על אשתו.

ו. ולסיום הכל תלוי ברצון הבעל שאם הוא ישתדל ללמד ולישם דברים אלו, ממילא גם אשתו תהא לו לעזר ותכבד אותו ותעניק לו את מה שמגיע לו. ולכן לא כתבתי הדרכות לאשה, שבדרך כלל היא תלויה בבעלה, שאם הוא מישם את חלקו כלפיה היא גם תישם את חלקה כלפיו. וכמו שכתב רבנו יוסף חיים בספרו חקי הנשים. וצריך לשאף לשלמות הבית שיהא בו ששון ושמחה, גילה, רנה, דיצה וחדוה, אהבה ואחוה, שלום ורעות, ואז השכינה תשרה בבית וגם הילדים יהיו הגונים, שזה היסוד לחנוך ילדים. ואף שהשתדל בשלום בית ונראה לו שלא הצליח, אל לו להתיאש, אלא להמשיך להשתדל, שאפלו בענינים גשמיים אין להתיאש, כמו שכתב החפץ חיים על התורה בפרשת תולדות בענין הבארות, וכל שכן בענינים רוחניים, עין שם.

וצריך לבקש רחמים כמו שאמרו: "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך", צריך להתפלל שהשם יתברך ינחהו ב רך טובה איך להתנהג כלפי אשתו בכל מצב ומצב. וכן שיחונן את אשתו בדעה נכונה בכל מצב שהוא, ויצליחו בהשתדלותם; קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'".

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם: